

ISSN 2518-7503

Міністерство освіти і науки України

**ПСИХОЛОГІЯ:
РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

Випуск 11

Рівне – 2018

Міністерство освіти і науки України

**ПСИХОЛОГІЯ:
РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

Випуск 11

Засновано у 2013 році

Рівне – 2018

**Ministry of Education and Science of Ukraine
Rivne State University of the Humanities**

**PSYCHOLOGY:
REALITY AND PERSPECTIVES**

Compilation of scientific papers

Issue 11

Founded in 2013

Rivne – 2018

ISSN 2518-7503
УДК 159.9+316.6
П 86

Психологія: реальність і перспективи: збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 11 / упоряд.: Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова; ред. кол. : Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова, В. І. Безлюдна. – Рівне : РДГУ, 2018. – 214 с.

Збірник наукових праць «Психологія: реальність і перспективи» включено до Переліку наукових фахових видань України з психології
(на підставі Рішення Атестаційної колегії МОН України від 29 вересня 2016 р. та Наказу Міністерства освіти і науки України від 07.10.2016 р., № 1222)

Свідоцтво про державну реєстрацію: Серія КВ № 18713-7513 Р

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем психології. Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Заступник головного редактора:

Корчакова Наталія Вікторівна – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Відповідальний секретар:

Безлюдна Валентина Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ РАДИ:

Максименко Сергій Дмитрович – академік-секретар відділення психології, вікової фізіології дефектології НАПН України, дійсний член НАПН України, директор Інституту психології імені Г. С. Костюка.

Лєвовицький Тадеуш – доктор гуманістичних наук, професор відділення педагогіки і психології професійно-технічної освіти, ректор Вищої педагогічної школи, м. Варшава (Республіка Польща).

Ягієло Ярослав – доктор хабілітований, професор Академії імені Яна Длугоша, м Ченстохова (Республіка Польща).

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психолого-педагогічних дисциплін, ректор Національного університету «Острозька академія».

Шугаєва Людмила Михайлівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету.

ЧЛЕНИ РЕДКОЛЕГІЇ:

Вірна Жанна Петрівна – доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Гошовський Ярослав Олександрович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки.

Івашкевич Едуард Зенонович – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри загальної психології та психодіагностики Рівненського державного гуманітарного університету.

Камінська Ольга Володимирівна – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри загальної психології та психодіагностики Рівненського державного гуманітарного університету.

Кулаков Руслан Станіславович – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету.

Михальчук Наталія Олександрівна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і практики англійської мови та прикладної лінгвістики Рівненського державного гуманітарного університету.

Назаревич Вікторія В'ячеславівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Немеш Олена Миколаївна – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри вікової і педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Павелків Віталій Романович – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри загальної психології та психодіагностики, декан психолого-природничого факультету Рівненського державного гуманітарного університету.

Петренко Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри вікової та педагогічної психології, завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Созонюк Ольга Степанівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету.

Упорядники: **проф. Р. В. Павелків, проф. Н. В. Корчакова.**

Науково-бібліографічне редагування: **наукова бібліотека РДГУ.**

Рецензент: **Журавльова Лариса Петрівна** – доктор психологічних наук, професор, академік Академії наук вищої освіти України, завідувач кафедри теоретичної психології та психології розвитку Житомирського державного університету імені І. Франка.

Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ (протокол № 11 від 27 листопада 2018 року).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії.

3. Каплунович И. Я. О психологических различиях мышления двумерными и трехмерными образами / И. Я. Каплунович // Вопросы психологии. – 2003. – № 3. – С. 66–72.
4. Роэм Д. Визуальное мышление. Как «продавать» свои идеи при помощи визуальных образов / Д. Роэм ; пер. с англ. О. Медведь. – М. : Манн, Иванов, Фербер, Эксмо, 2013. – 300 с.
5. Симоненко С. М. Психологія візуального мислення : автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.01 / С. М. Симоненко ; Харків. нац. ун-т імені В. Н. Каразіна. – Харків, 2005. – 38 с.
6. Череповська Н. І. Візуальна медіокультура: розвиток критичного мислення і творчого сприймання : метод. рек. / Н. І. Череповська. – Київ, МІЛЕНІУМ, 2014. – 116 с.
7. Боно де Э. Рождение новой идеи [Электронный ресурс] / Эдвард де Боно. – Режим доступа : <https://ru.bookmate.com/books/Gin9Fmfh>

References

1. Ivanyuta O. V. Psy`xologichni osobly`vosti rozvy`tku vizual`nogo my`sleniya v pidlitkovomu vici : avtoref. dy`s. ... kand. psy`xol. nauk : 19.00.07 / O. V. Ivanyuta ; Xarkiv. nac. un-t imeni V. N. Karazina. – Xarkiv, 2003. – 21 s.
2. Kaplunovich I. Ya. Psikhologicheskkiye zakonomernosti razvitiya prostranstvennogo myshleniya / I. Ya. Kaplunovich // Voprosy psikhologii. – 1999. – № 1. – S. 60–66.
3. Kaplunovich I. Ya. O psikhologicheskikh razlichiyakh myshleniya dvumernymi i trekhmernymi obrazami / I. Ya. Kaplunovich // Voprosy psikhologii. – 2003. – № 3. – S. 66–72.
4. Roem D. Vizualnoye myshleniye. Kak «prodavat» svoi idei pri pomoshchi vizualnykh obrazov / D. Roem ; per. s angl. O. Medved. – M. : Mann. Ivanov. Ferber. Eksmo, 2013. – 300 s.
5. Sy`monenko S. M. Psy`xologiya vizual`nogo my`sleniya : avtoref. dy`s. ... d-ra psy`xol. nauk : 19.00.01 / S. M. Sy`monenko ; Xarkiv. nac. un-t imeni V. N. Karazina. – Xarkiv, 2005. – 38 s.
6. Cherepovs`ka N. I. Vizual`na mediokul`tura: rozvy`tok kry`ty`chnogo my`sleniya i tvorchoho spry`jman`nya : metod. rek. / N. I. Cherepovs`ka. – Ky`yiv, MILENIUM, 2014. – 116 s.
7. Bono de E. Rozhdenie novoy idei [Elektronnyy resurs] / Edvard de Bono. – Rezhim dostupa : <https://ru.bookmate.com/books/Gin9Fmfh>

O. V. Ivaniuta, O. Y. Yanytska. METHODS OF VISUAL THINKING DEVELOPMENT OF ADOLESCENTS

Scientific report highlights the problem of individual's stimulating visual thinking. Paper discusses the essence of cognitive visualization processes. The main lines of the phenomenon analysis in the foreign and domestic literature have been allocated. Basic principles and lines of developing work organization for improving the level of visual processes in the younger, middle and older adolescents have been determined. Contents and structure of the training program have been revealed. The results of ascertaining and forming stage of research in the development of various aspects of visual thinking have been presented. Article proposes a set of methods allowing development of visual thinking processes of adolescents. The system of trainings, games aimed to development of activity for promotion of a hypothesis, categorical flexibility, and constructive activity of visual thinking in adolescence which can be used by teachers and parents has been presented. Usage of mathematical statistics methods allowed confirming the effectiveness of the training program for the development of visual cognitive process.

Key words: *visual thinking, semantic sphere of visual thinking, trainings, categorical flexibility, constructive activity of visual thinking.*

УДК 159.923.5+316.624

А. В. КАРПОВА

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ПІДЛІТКІВ В СЕРЕДОВИЩІ МОЛОДІЖНИХ СУБКУЛЬТУР

У статті подано науково-теоретичний огляд вітчизняних та зарубіжних досліджень, присвячених проблемі впливу молодіжних субкультур на процес соціалізації особистості у підлітковому віці. Розглядаються психологічні особливості субкультур як однієї з рушійних сил соціалізації особистості. Розкрито механізми формування молодіжних субкультур, а також проаналізовано місце молоді у субкультурах. Здійснено аналіз поведінки особистості, яка формується під впливом молодіжних угруповань, а також аналіз теорії причин входження підлітків у середовище молодіжних субкультур.

Розглянуто феномен молодіжної субкультури як індикатора соціально-культурного порядку, який виявляє, демонструє, утверджує як позитивні досягнення попередніх поколінь, так і негативні

тенденції сучасного розвитку суспільства. Проаналізовано позитивний і негативний вплив субкультур на формування особистості у підлітковому віці.

Ключові слова: підлітковий вік, молодіжна субкультура, соціалізація особистості, особливості субкультур, соціальна ідентифікація, самоідентифікація.

В статтє представлен научно-теоретический обзор отечественных и зарубежных исследований, посвященных проблеме влияния молодежных субкультур на процесс социализации личности в подростковом возрасте. Рассматриваются психологические особенности субкультур как одной из движущих сил социализации личности. Раскрыты механизмы формирования молодежных субкультур, а также проанализированы место молодежи в субкультурах. Осуществлен анализ поведения личности, что формируется под влиянием молодежных группировок, а также анализ теории причин вхождения подростков в среду молодежных субкультур.

Рассмотрен феномен молодежной субкультуры как индикатора социально-культурного порядка, что обнаруживает, демонстрирует, утверждает как положительные достижения предыдущих поколений, так и отрицательные тенденции современного развития общества. Проанализировано положительное и отрицательное влияние субкультур на формирование личности в подростковом возрасте.

Ключевые слова: подростковый возраст, молодежная субкультура, социализация личности, особенности субкультур, социальная идентификация, самоидентификация.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується бурхливими політичними і соціальними перетвореннями, зміною моральних ідеалів, трансформацією соціальних стереотипів життєдіяльності. Політичні, економічні та екологічні фактори стають причиною масового психологічного дискомфорту населення, його дезорієнтації, розгубленості і, в кінцевому рахунку, масової дезадаптації.

Своєрідною формою адаптації до норм, цінностей, способу життя суспільства, а також спробою зміни старої і створення нової системи соціокультурної ситуації є молодіжна субкультура.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема впливу молодіжного субкультурального середовища на процес соціалізації особистості у підлітковому віці стала предметом досліджень багатьох сучасних вітчизняних та зарубіжних психологів, педагогів та соціологів. Зміст і значення дитячої субкультури як соціально-історичного феномену розглядають В. Абраменкова, А. Баркан, Л. Варяниця, М. Дональдсон, В. Кудрявцев, М. Осоріна, В. Сіткар, В. Шадріков та ін. Дослідженням етапів становлення і механізмів діяльності підліткових субкультур займалися Д. Аусубель, О. Бабосов, А. Бистрицький, В. Бобахо, М. Боришевський, Ю. Давидов, Л. Жуховицький, С. Косарецька, С. Левиков, В. Левічева, К. Мангейм, Л. Павлішевська, І. Роднянська, М. Розін, С. Сергєєв, З. Сикевич, М. Титма, М. Топалов, С. Фріт; Т. Щепанська. Вплив субкультури на формування особистості в підлітковому віці описали В. Абраменкова, Ю. Бусел, Г. Гикава, Т. Гіштимулт, С. Небот, А. Мудрик, В. Павелків, Т. Селецька, Т. Сливінська, С. Чернета, М. Шимановський, О. Шулдик, В. Щорс.

Аналіз численних публікацій з проблем впливу молодіжних субкультур на процес соціалізації підлітків показує, що специфіка соціалізації особистості під час включення до субкультурального простору недостатньо розроблена, потребує подальшої систематизації і конкретизації.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є аналіз впливу молодіжних субкультур на процес соціалізації особистості у підлітковому віці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес соціалізації – складний, суперечливий і динамічний; важливу роль в ньому грає система соціальних інститутів (сім'я, школа, ЗМІ, група однолітків). Успішність соціалізації індивіда багато в чому залежить від впливу соціалізуючих агентів, які допомагають йому освоювати необхідні соціальні ролі, цінності і норми, стереотипи поведінки.

Підліток, опинившись на полі соціалізації, зіштовхується з вибором між соціально прийнятними формами соціальної адаптації (сім'я, школа) і тими формами, які не є частиною соціального конвеєру (молодіжні субкультури). Е. Гіденс, описуючи характерні особливості впливу різних агентів на процес соціалізації, особливо відзначає серед них групу однолітків: «Значення сім'ї для соціалізації індивіда досить очевидно, оскільки світовідчуття маленької дитини формується спочатку більш-менш виключно в її рамках. Значення групи однолітків менш очевидно, особливо для представників західного суспільства. Проте, навіть за відсутності формальної вікової градації діти старше чотирьох-п'яти років зазвичай проводять більшу частину часу в компанії друзів того ж віку» [1, с. 67].

Ж. Піаже вважає, що відносини між однолітками більш «демократичні», ніж між дитиною і батьками, оскільки відносини однолітків ґрунтуються на взаємній згоді, а не на залежності, характерній для сім'ї, дитина може більше віддавати і більше отримувати. На відміну від сім'ї, як агента соціалізації, де батьки, зазвичай, нав'язують (у різному ступені) норми поведінки, в групах однолітків дитина зустрічає інші умови взаємодії – правила поведінки можна змінити і піддавати перевірці. Дж. Мід центральним поняттям у процесі соціалізації особистості вважав «міжіндивідуальну взаємодію» – свідомість кожної дитини виростає у соціальному взаємозв'язку, зі ставлення дитини до референтних для неї груп людей. Теорії Дж. Міда і Ж. Піаже підкреслюють важливість однолітків як інституту соціалізації у підлітковому віці. Неформальні групи людей одного віку є дуже важливими при формуванні позицій і звичок індивіда. Ч. Кулі, автор теорії «дзеркального відбиття Я» і теорії малих груп, вважав, що індивідуальне Я набуває соціальної якості в комунікаціях, у міжособистісному спілкуванні всередині первинної групи (сім'ї, групи ровесників, сусідської групи), тобто в процесі взаємодії індивідуальних і групових суб'єктів. «Я» складається з трьох компонентів: як сприймають особистість інші; як вони реагують на те, що сприймають; як відповідає на цю реакцію особистість.

Теорія гуманістичного психоаналізу Е. Фромма підкреслює, що соціальне оточення – найважливіший чинник загального розвитку особистості. Людські потреби еволюціонують разом із людиною, а різні соціальні системи впливають на їхнє зовнішнє вираження. Е. Еріксон вважає, що процес соціалізації у підлітковому віці супроводжується кризою психосоціальної ідентифікації особистості. На його думку, виникаючий у цей період параметр зв'язку з навколишнім середовищем коливається між позитивним полюсом ідентифікація «Я» і негативним полюсом плутанини ролей [7]. Послідовники Е. Еріксона роблять висновок про те, що криза ідентичності як масове явище обумовлена глибокими трансформаціями в суспільстві. Під впливом соціальної кризи відбувається поступовий розпад ціннісно-нормативних систем, зв'язків і відносин, покладених в основу соціокультурної організації суспільства, який змушує людей шукати нові орієнтири для усвідомлення свого місця в трансформуючому соціумі [6].

На думку В. Павелківа, соціальна ідентифікація є особливо важливою для молодого покоління. Серед усього різноманіття груп, з якими молодь може себе ідентифікувати, особливе місце займає субкультура. Потреба в самовираженні і невизначеність соціальної ролі молодих людей, що породжує значну невпевненість у займаних соціальних статусах, приводять до спонтанного створення часткової культури, якою є молодіжна субкультура [4]. Процес соціалізації підлітка у середовищі молодіжної субкультури супроводжується реакцією емансипації – прагнення до незалежності від старшого покоління, бажання звільнитися від опіки не лише з боку сім'ї і вчителів, а й дорослого покоління в цілому, довести свою незалежність, «дорослість», самоствердитися як особистість, як повноцінний член суспільства; формуванням стереотипних форм поведінки у групі – прийняття підлітком норм, правил і соціальних ролей, оволодіння комунікативними навичками, необхідними для успішного функціонування в середовищі молодіжної субкультури; зміною ціннісної сфери особистості – потрапляючи в молодіжну субкультуру, підліток потрапляє під вплив її внутрішніх цінностей, пріоритетів, способу усвідомлення себе та інших, а також способу самоідентифікації і способу життя. Кінцевим підсумком перебування в більшості молодіжних субкультур є повернення підлітка в доросле суспільство.

Існують різні трактування взаємодії молодіжної субкультури і «дорослого» світу. По-перше, молодіжна субкультура – це спосіб переходу нового покоління у світ дорослих, шліфування адаптивного механізму; по-друге, молодіжна субкультура – «школа нонконформізму», опозиційний механізм по відношенню до дорослого світу. По-третє, молодіжна субкультура – поєднання суперечливих, але взаємозалежних тенденцій, що відтворюють ті функціональні структури соціокультурного цілого, напружена єдність і боротьба яких, складають культурне життя суспільства.

Молодіжна субкультура виступає як універсальна форма адаптації молоді до мінливих умов існування, внаслідок чого вона реалізує не тільки свій рекреаційний потенціал, але й виступає як механізм соціалізації через ідентифікацію особи підлітка до субкультурального середовища. Досвід людини, відтворення нею соціально-психологічної реальності є складним взаємопов'язаним процесом взаємодії індивідуальних особливостей та соціального життя. Активність індивіда спричинена потребою прийняття соціумом та ідентифікацією себе з соціальним середовищем. Формування особистості залежить від власного досвіду та впливу оточуючого середовища, його соціальних норм, принципів та цінностей. Процес соціалізації постійно супроводжується необхідністю вибору людиною однієї з альтернатив поведінки, різноманітними реакціями у взаємодії з окремими людьми та соціумом. І хоча для більшості індивідів соціальні вимоги є стимулом для вдосконалення,

досягнення гармонії з оточенням, немало їх негативно реагує на вимоги суспільства, що спричинює відхилення у поведінці, асоціалізацію [3].

Аналізуючи стан сучасної молодіжної субкультури, В. Павелків стверджує, що причини її виникнення в основному пов'язані з кризою соціалізації в «суспільстві споживання», а також нездатності сучасної техногенної цивілізації і масової культури задовольняти всі потреби підростаючого і постійно еволюціонуючого покоління. Субкультури грають роль своєрідного буфера, в якому молодь поповнює нестачу соціалізації, набуває відсутні навички, освоює соціальні ролі. Разом з тим вільний потік будь-якої інформації, відсутність об'єктивних критеріїв при її засвоєнні молодими людьми створюють ситуацію ризику, при якій молоді люди засвоюють антисоціальні і деструктивні норми поведінки [4]. Сучасний стан традиційних моделей соціалізації молодого покоління, в компетенцію яких входить і діяльність щодо попередження та корекції різних видів девіацій, характеризується відсутністю адаптивно-соціалізуючих механізмів до зміни умов розвитку суспільства, що зумовлено втратою впливу і домінуючої ролі референтних інститутів ранньої соціалізації. Нестабільне суспільство, яке постійно змінюється, породжує зовнішні фактори, які зумовлюють деформацію соціалізації особистості: деформація соціальних норм, деформація соціальних інституцій, деформація ціннісних орієнтацій – прямопропорційно впливають на формування негативних установок особистості, які сприяють розвитку негативних девіацій. Варто зауважити, що вибір засобів діяльності залежить від самої особистості, від системи її диспозицій, через які опосередковується зовнішній вплив.

Наслідком входження в субкультуральне середовище є переорієнтація незакріплених в повсякденній діяльності ціннісних орієнтацій позитивного плану або первинне формування негативних соціальних установок через конформність підліткового віку. Внаслідок цього створюються передумови зниження рівня позитивно забарвлених соціальних домагань і референтних орієнтацій, а тому субкультурне оточення виступає фактором ризику формування деформованої соціалізації [2]. Широке поширення молодіжних неформальних субкультур – це свідчення недостатньої соціальної адаптації молоді, розвитку асоціальних установок її свідомості, що викликають асоціальні еталони її поведінки. Сучасне суспільство набуває стійкий характер і показує тенденцію до поширення агресивних і жорстоких поведінкових механізмів молоді, включеної до простору неформальних молодіжних угруповань.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Молодіжна субкультура – інструмент соціокультурного оновлення і механізм адаптації особистості, що формує нові смисли та ціннісні установки, які приймаються або відкидаються суспільством. Молодіжна субкультура в сучасному українському суспільстві посилює свій вплив на процес соціалізації і формування цінностей, смислів, образів світу молодого покоління, які виникають і транслуються за допомогою внутрішньогрупової комунікації з системою цінностей, норм і значень.

Середовище субкультур характеризується поступовою втратою соціальних і політичних інтересів, підміною морально-ціннісних орієнтирів зовнішніми правилами поведінки і способу життя, зниженням рівня критичності в сприйнятті нової інформації. Представники молодіжних субкультур протиставляють себе суспільству, що знижує можливості їх соціалізації, професійної реалізації та особистісного зростання. У підсумку це загрожує молоді підвищеним ступенем ризику соціальної ізоляції та особистісної деформації [5]. Проблема впливу молодіжних субкультур на процес соціалізації підлітків посідає одну з головних сходинок до становлення індивіда у сучасному суспільстві. Виникає потреба пошуку адекватних психолого-педагогічних засобів супроводу підлітків у процесі адаптації до змін соціального середовища.

Список використаних джерел

1. Гидденс Э. Социология / Э. Гидденс ; науч. ред. В. А. Ядов. – М. : Эдиториал, 1999. – 703 с.
2. Павелків В. Р. Агресія як феномен сучасності в системах молодіжних субкультур / В. Р. Павелків // Проблеми сучасної психології : зб. наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка, Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України / за ред. : С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2016. – Вип. 31. – С. 293–303.
3. Павелків В. Р. Аналіз вивчення деформованої соціалізації як мотиву девіантної поведінки в умовах включення особистості до простору субкультури / В. Р. Павелків // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. – Budapest, 2015. – Issue 66. – P. 75–80.
4. Павелків В. Р. Молодіжна субкультура та її вплив на процес ідентифікації особистості / В. Р. Павелків // Психологія: реальність і перспективи : зб. наук. пр. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту. – Рівне : О. Зень, 2015. – Вип. 5. – С. 117–123.

5. Павелків В. Р. Прояви ознак фанатизму як соціального явища: на прикладі молодіжних субкультур / В. Р. Павелків, В. М. Панасюк // Психологія: реальність і перспективи : зб. наук. пр. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту. – Рівне: РДГУ, 2017. – Вип. 8. – С. 211–215.
6. Рассолова И. В. Социальная идентификация личности в условиях трансформации современного российского общества : дисс. ... канд. соц. наук : 22.00.04 / И. В. Рассолова. – Казань, 2005. – 220 с.
7. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис : пер. с англ. / Э. Эриксон ; общ. ред. и предисл. А. В. Толстых. – 2-е изд. – М. : Флинта, 2006. – 352 с.

References

1. Giddens Je. Sociologija / Je. Giddens ; nauch. red. V. A. Jadov. – М. : Jeditorial, 1999. – 703 s.
2. Pavelkiv V. R. Agresija jak fenomen suchasnosti v sistemah molodizhnih subkul'tur / V. R. Pavelkiv // Problemy` suchasnoyi psy`xologiyi : zb. nauk. pr. Kam'yanecz`-Podil. nac. un-tu im. Ivana Ogiyenka, In-tu psy`xologiyi im. G. S. Kostyuka NAPN Ukrayiny` / za red. : S. D. Maksy`menka, L. A. Onufriyevoyi. – Kam'yanecz`-Podil's`ky`j : Aksioma, 2016. – Vy`p. 31. – S. 293–303.
3. Pavelkiv V. R. Analiz vivchennja deformovanoï socializacii jak motivu deviantnoï povedinki v umovah vkljuchennja osobistosti do prostoru subkul'turi / V. R. Pavelkiv // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. – Budapest, 2015. – Issue 66. – P. 75–80.
4. Pavelkiv V. R. Molodizhna subkul'tura ta ii vpliv na proces identifikacii osobistosti / V. R. Pavelkiv // Psihologija: real'nist' i perspektivi : zb. nauk. pr. Rivnen. derzh. gumanit. un-tu. – Rivne : O. Zen', 2015. – Vip. 5. – С. 117–123.
5. Pavelkiv V. R. Projavi oznak fanatizmu jak social'nogo javishha: na prikladi molodizhnih subkul'tur / V. R. Pavelkiv, V. M. Panasjuk // Psihologija: real'nist' i perspektivi : zb. nauk. pr. Rivnen. derzh. gumanit. un-tu. – Rivne : RDGU, 2017. – Vip. 8. – S. 211–215.
6. Rassolova I. V. Social'naja identifikacija lichnosti v uslovijah transformacii sovremennogo rossijskogo obshhestva : dis. ... kand. soc. nauk : 22.00.04 / I. V. Rassolova. – Kazan', 2005. – 220 s.
7. Jerikson Je. Identichnost': junost' i krizis : per. s angl. / Je. Jerikson ; obshh. red. i predisl. A. V. Tolstyh. – 2-e izd. – М. : Flinta, 2006. – 352 s.

A. V. Karpova. SOCIALIZATION OF ADOLESCENTS IN THE ENVIRONMENT OF YOUTH SUBCULTURES

The article presents a scientific and theoretical review of national and foreign researches. These studies devote to the problem of the impact of youth subcultures on the process of socialization of the person in adolescence period. It is considered, psychological peculiarities of subcultures as one of the driving forces of socialization personality. The mechanisms of formation of youth subcultures are revealed and the place of youth in subcultures is also analyzed. The analysis of personality behavior, which is formed under the influence of youth groups and the analysis of the theory of the reasons for adolescents entering the youth environment subcultures are executed.

The phenomenon of youth subculture as an indicator of social and cultural order is also explored. It reveals, shows and affirms as positive achievements of previous generations, as negative trends of modern society development.

The positive and negative influence of subcultures on personality formation in adolescence period is analysed too.

Key words: *adolescence period, youth subculture, socialization of personality, peculiarities of subcultures, social identification, self-identification.*

УДК 159.942 – 053.6

Ю. І. КОНОПЛИЦЬКА, О. Г. СТАВИЦЬКА

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Стаття присвячена теоретичному аналізу особливостей розвитку емоційного інтелекту у підлітковому віці. Здійснюється загальна характеристика структури, етапів розвитку та становлення емоційного інтелекту. Проводиться оцінка та визначення відмінностей між високим та низьким рівнем управління власними емоціями. У роботі робиться акцент на підлітковому віці, адже це є сенситивний період формування емоційного інтелекту, де особистість вчиться управляти власними емоціями та емоціями інших людей. Вікові особливості підліткового періоду сприяють становленню внутрішньоособистого та міжособистісного емоційного інтелекту у рамках провідної

З М І С Т

Павелків Р.В. Рефлексія як психологічний механізм моральної саморегуляції поведінки особистості.....	5
Абрамюк О.О., Липецька А.С. Концептуальна структура феномену суб'єктивне благополуччя та особливості його вимірювання.....	10
Артемова О.І. Творчий потенціал та креативність педагога як запорука професіоналізму.....	17
Безлюдна В.І., Осьмак Л.П. Диспозиційна детермінація непродуктивної взаємодії між дітьми.....	22
Березюк Т. П. Модель формування професійної компетентності майбутніх менеджерів в умовах ВЗО.....	28
Білецька О. Д. Психологічні аспекти вікових криз особистості від народження до юнацтва.....	35
Дерев'янка Н. З. Соціально-психологічні особливості про соціальної поведінки у підлітковому віці.....	41
Джеджера О. В. Розвиток емоційного інтелекту як шлях оптимізації емоційних переживань майбутніх психологів з приводу навчання.....	46
Збродська І. Г. Процесуальний підхід у дослідженні феномену емоційного вигорання.....	53
Іванюта О. В., Яницька О.Ю. Методика розвитку візуального мислення підлітків.....	59
Карпова А. В. Соціалізація підлітків в середовищі молодіжних субкультур.....	66
Коноплицька Ю. І., Ставицька О. Г. Особливості розвитку емоційного інтелекту у підлітковому віці.....	70
Корчакова Н.В., Ковбаса А.Р. Психологічні особливості функціонування феномену прокрастинації у студентської молоді.....	75
Кулакова Л.М., Кулаков Р.С. Психологічні прийоми формування моральних цінностей у молодших школярів в процесі позаурочної діяльності.....	80
Курилюк-Делчева Н.В., Гуцуляк Н.М. Суб'єктивне відчуття самотності осіб похилого віку.....	85
Литвиненко С. А. Феномен гри в сутнісно-буттєвому вимірі.....	90
Лісна М. В. Розвиток творчих здібностей арт-засобами в дошкільному віці.....	95
Михальчук Ю. О. Практична підготовка студентів до психологічної роботи з дітьми-інвалідами.....	99
Онісковець Б. І., Ставицька О. Г. Мотиваційні чинники перфекціонізму сучасної студентської молоді.....	104
Павелків В. Р. Діагностичний компонент дослідження особистісних деструкцій представників молодіжних субкультур.....	109
Панасюк В. М. Соціально-психологічні особливості інкорпорації підлітків у середовище деструктивних молодіжних субкультур.....	117
Работій М. В., Артемова О.І. Формування позитивної Я-концепції майбутніх практичних психологів.....	123
Савуляк В. О., Бакун К. О. Вікові особливості взаємозв'язку соціально-психологічної адаптації та розвитку соціального інтелекту (на матеріалі дослідження школярів).....	128
Співак Л. М. Особливості становлення самооцінки власного національного «Я» у студентської молоді.....	134
Ставицька О. Г., Бунечко Ю. В. Вплив рівня домагань на прагнення до самоактуалізації студентської молоді.....	140
Ставицька О. Г., Воробей І. І. Психологічні особливості впливу стресостійкості на учбову діяльність студентів.....	144
Ставицький О. О., Ставицький Д. О. Психосемантичні аспекти дослідження моральної свідомості.....	149

Степанюк І. М. Корекція дитячих страхів в дошкільних дитячих закладах методами арт-терапії.....	155
Сторож О. В. Вікові закономірності розвитку творчої соціалізації юнаків.....	160
Хомич І. С. Дослідження особливостей особистісних цінностей молодших школярів.....	165
Хупавцева Н.О., Речун Н.В. Проблема дослідження конфліктної поведінки в юнацькому віці (гендерний аспект).....	172
Чорноус Н. О. Роль і місце арт-терапії у формуванні комунікативних навичок дітей з особливими потребами.....	177
Широких А. О. Самопізнання як передумова ефективності життєвого проектування юнаків.....	183
Шпак Л. В. Особливості застосування ігрової терапії в роботі практичного психолога.....	188
Щерба Т. В. Адаптація дітей до школи з затримкою психічного розвитку.....	192
Яницька О.Ю., Іванюта О. В. Психолого-педагогічні особливості організації самостійної роботи студентів в умовах навчання за ECTS.....	197
Яцюк Н. О. Аналіз сучасних досліджень рефлексії.....	201
Відомості про авторів	211

Наукове видання

ПСИХОЛОГІЯ: РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ

Збірник наукових праць

Випуск 11

Упорядники:

проф. Павелків Р. В., проф. Корчакова Н. В.

Науково-бібліографічне редагування:

наукова бібліотека РДГУ

П-86 **Психологія: реальність і перспективи:** зб. наук. пр. Вип. 11 / упоряд.: Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова ; ред. кол. : Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова, В. І. Безлюдна. – Рівне : РДГУ, 2018. – 214 с.

УДК 159.9+316.6

Підписано до друку 11.12.2018 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний. Гарнітура "Times New Roman". Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 24,88. Наклад 300. Зам. № 85.

Надруковано в друкарні видавництва «Волинські обереги».
м. Рівне, вул.16 Липня, 38;тел./факс (0362) 62-03-97
e-mail:oberegi97@ukr.net
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи
ДК №270 від 07.12.2000 р.